

Adli Psikolojinin Doğuğu ve Tarihsel Gelişimi

Prof. Dr. Emre şenol-Durak & Uzm. Psk Ekin Emiral

1. GİRİŞ

Son on yıldır Türkiye’de Dđnyadaki gelişmelere paralel şekilde adli psikoloji, uygulamacıların ve araştırmacıların ilgi odağı olmaya başlamıştır. Hatta psikolojinin bazı alt alanları içinde adli psikolojinin önemli bir liman olacağı söylenebilir. Örneğin, klinik psikoloji için adli psikolojinin bir “bđyme alanı” olduğu belirtilir (Kramer, Bernstein & Phares, 2014). Suç işlendikten sonra suçu kimin işlediğinin tespit edilmesi, suç işleme anında suçu işleyen kişinin akıl hastalığının etkisi olup olmadığı, işlediği suçun sonuçlarını anlamada yeterli olup olmadığı, suç nedeniyle mağdur olan bireylerdeki psikolojik hasarın tespiti, ceza süresince suçlunun işlediği suça yönelik riskleri fark edip değiştirmeye denemesi, tahliye olan bireylerin topluma uyumu gibi çok çeşitli uygulama alanları olan bilim dalı adli psikolojidir. Suçun kendisinin dinamik olması adli psikolojinin de dinamik kalmasını sağlamaktadır.

Sula mücadeleye karşı geliştirilen politikalar adli psikolojinin suçun soruşturulması, kovuşturulması ve suçun infazı sürecinde çok sayıda uygulamasına olanak sağlamıştır. Denilebilir ki psikolojinin alt alanları içerisinde gelişmeye en açık alt alanlarından birisi de adli psikolojidir. Ancak adli psikoloji alanındaki gelişim için özellikle tarihsel süreçte kazandığı ivmeye bakmakta yarar vardır. Bu bölümün amacı adli psikoloji ile ilgili kavramları ve adli psikolojinin tarihsel süreçteki gelişimini aktarmaktır. Bu çerçevede adli psikoloji alanının temel kavramları incelenecek, vaka rnekleleriyle ve uygulamalarıyla tartışılacaktır. Suç, suçlu ve suça dair kavramlar betimlenecek, suç

Denilebilir ki psikolojinin alt alanları içerisinde gelişmeye en açık alt alanlarından birisi de adli psikolojidir.

Adli psikolojinin disiplinler arası bir yapısı olduğu; hukuk, sosyoloji, psikoloji, tıp gibi temel alanların bir kesişme noktası gibi düşünülebileceği söylenebilir.

biliminin bir disiplin olarak varoluş tarihçesi detaylandırılacaktır. Bu sayede disiplinin çerçevesi ve temel kavramlarının anlaşılması hedeflenmektedir.

Latince “forensis” yani Antik Roma mahkemelerinin gerçekleştirildiği “forumlardan” gelen adli psikolojiyi (Kramer ve ark., 2014) tanımlamadan önce en genel hatlarıyla anlamlandırabilmemiz önemlidir. Bu bağlamda adli psikolojinin disiplinler arası bir yapısı olduğu; hukuk, sosyoloji, psikoloji, tıp gibi temel alanların bir kesişme noktası gibi düşünülebileceği söylenebilir. Bu disiplinler arası ilişkiler içerisinde özellikle hukuk-psikoloji ilişkisine ilerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak yer verilecektir. Aynı zamanda popüler kültürün de etkisiyle adli psikoloji birçok bilim kolundan daha fazla rağbet görmüş, filmler bu alandan ilham alarak senaryolarını oluşturmuşlardır. Adli alana akla gelen örneğin “Esaretin Bedeli (Shaw Shank Redemption)”, “Yeşil Yol (The Green Mile)”, “İçgüdü (Instinct)” gibi filmler sanık, tanık, suçlu, mahkum, suç sürecindeki profesyoneller açısından izleyicilere yaşantılara tanıklık etme fırsatı sağlar. Dolayısıyla, doğası gereği adli psikoloji hiçbir zaman sadece akademik bir konu olmakla kalmamış, yaşamlarımızın temelinde yer alan suç olgusuyla bütünleşen ahlaki yapılanmayı da etkileyen faktörlerden birisi olagelmıştır (Walklate, 2011).

A. Adli Psikoloji ile İlgili Anahtar Kavramlar

i. Suç Nedir?

Doğada ne yazılı ne de sözlü olarak kanunlara rastlamayız. Kanunlar ve kurallar insanların ihtiyaçları ve toplum olarak yaşamanın bir sonucu ortaya çıkmıştır. Toplumsal yaşamanın ancak herkesin uyması gereken kurallarla mümkün olduğu ve bu kurallara aykırı olan eylemlerin de belli yazılı yaptırımlarla engellenmesi gerekliliği MÖ 1700'lere dayanan bir kabuldür (bk. *Hammurabi Kanunları*). Her ne kadar suç, günlük hayatımızda bolca duyduğumuz, hatta zaman zaman maruz kaldığımız bir kavram olsa da, tanımlamamız gerektiğinde ne kadar geniş bir olguyu anlamaya çalıştığımızı daha net farkedebiliriz. Suç, hukuksal ve kanuni boyutuyla bir kişinin ceza alıp almamasını belirleyen eylemler bütünü olarak düşünülebileceği gibi, Türk Dil Kurumu tarafından “törelere, ahlak kurallarına aykırı davranış” olarak; hukuksal alt başlıkta ise “yasalara aykırı davranış, cürüm” olarak tanımlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı hukuk sözlüğünde de suç tanımı buradaki şekliyle yer almaktadır. Tanım incelenecek olursa toplum düzenine ve

yasaklarına aykırı davranışlar bütününün suç olarak tanımlanması mümkündür.

Ancak suç tanımının bağlamdan bağlama göreceli olduğu söylenebilir. Bir bağlamda suç olarak tanımlanabilecek bir eylem diğerinde oldukça normal, hatta bağlamın gerekliliği olarak ele alınabilir. Örneğin, sivil bir kişinin bir diğer kişiye fiziksel zarar vermesi suç olarak değerlendirilebilecekken resmi bir güvenlik görevlisinin bir saldırganı fiziksel zarar veren müdahalesi suç olarak görülmemektedir. Buradan yola çıkarak, suç ve suçlunun değişik bağlamlara göre değişebileceği ve tanımın oldukça esnek olduğu göz önünde tutulmalıdır.

Bir bağlamda suç olarak tanımlanabilecek bir eylem diğerinde oldukça normal, hatta bağlamın gerekliliği olarak ele alınabilir.

Suç tanımının toplumdan topluma da göreceli olduğu söylenebilir. Aşağıda anlatılan Dr. Chabot Davası'nda ötenazi uygulayan doktor eğer Türkiye'de yaşasaydı adam öldürme suçuyla yargılanabilirken Hollanda'da mahkeme tarafından yargılanan doktor suçsuz bulunmuştur.

Suç Nedir?

VAKA 1

Dr. Chabot Davası (Kumaş, 2005, s. 24)

1991 yılında 50 yaşında olan Bayan B'ye ötenazi uygulamasına yardım eden Dr. Chabot hakkında bir dava açılmıştır. Davaya konu olan Bayan B. sorunlu bir evlilik yaşamış ve bu evlilikten iki oğlu olan bir annedir. Bu sorunlu evliliğin ışığında büyük oğlu Patrick 1986 yılında intihar etmiştir. Kendisinde de intihar etme isteği olması nedeniyle psikiyatrik tedavi almıştır. İki yıl sonra yani 1988'de babası vefat edince küçük oğlu Rodney ile birlikte evden ayrılmış ve eşini terk etmiştir. Ancak olaylar peşini bırakmamış ve evden ayrıldıktan iki yıl sonra yani 1990 yılında trafik kazası geçirerek hastaneye yatırılan Rodney'e kanser teşhisi konulmuş, bir yıl sonra 1991'de küçük oğlu vefat etmiştir. Oğlunun vefat ettiği gece de dahil sayısız intihar girişimi olan Bayan B. daha sonra İstemli Ötenazi Birliği'ne başvurarak ölme isteğini belirtmiştir. Burada tanıştığı Dr. Chabot ile Ağustos- Eylül 1991 tarihleri arasında psikiyatrik görüşmeler yapmış ancak Bayan B'nin ötenazi isteğini sürekli tekrarlaması sonucunda Dr. Chabot üç meslektaşının görüşünü de alarak Bayan B'nin ölüm talebini kabul etmiş ve uygun miktarda ilaç ve ilaçların kullanım şekilleri hakkında bilgi de vererek ölümüne yardım etmiştir. Bu olay sonucunda Dr. Chabot'a dava açılmış ancak suçsuz bulunmuştur. 1994 yılında Yüksek Mahkeme "Acısı somatik kökenli olmayan ve ölümcül olmayan hastalıklarda da intiharda yardım etme durumunu tanımıştır. Hollanda Tabipler Birliği ve Hollanda Psikiyatri Birliği de mahkemenin kararını desteklemiştir.

Ek Bilgi: TCK gereğince ötenazi adam öldürme kapsamında değerlendirilir.

Suç, tanımında toplumsal yaşamın düzenine ilişkin adet örf ve gelenekler de yer almaktadır. Ancak yasalarca suç olarak kabul edilen bir olgu toplum tarafından suç olarak nitelendirilmeyebilir. 1997 yılında Gaziantep'in ünlü baklavacılarından birine girerek baklava çalan çocuklara 9 yıl hapis cezası verilmesi toplumsal olarak eleştiri konusu olmuştur. Göreneklerimizde göz hakkının yer aldığını savunan halk, çocuklara ceza verilmemesini istemiş ancak küçük iki çocuk 2,5 yıl daha büyük olan ise 9 yıl hapis cezası almıştı. Bu örnekte de görülebileceği gibi, suç kavramı toplumun baskısı neticesinde yeniden çerçevelendirilemez.

Suç ve Suçlu Hakkında Bir Tartışma

VAKA 2

İntihar mı, Cinayet mi? (Vaka, Sabah Gazetesinin 30. 12. 2010 tarihli haberinden alınmıştır)

İntihar olduğu tespit edilen bir olayda, Erzurum'da dere kenarında bir hemşireye ait ceset bulundu. Polis, ölüm ihbarını yapan eşi, cinayet şüphesiyle gözaltına aldıktan sonra, soruşturma sonrasında, kadını kendini öldürmeye teşvik ettiği iddiasıyla tutukladı.

Oltu İlçe Emniyet Amirliği Trafik Şubesi'nde çalışan Sabit Dünder (33), eşinin intihar ettiğini 22 Aralık'ta acil servisi arayarak haber verdi. Ekipler cesedi Oltu-Göle Karayolu 7. km üzerinde buldular. Olay yerinde boş bir kovan bulunurken, Oltu Aile Sağlığı Hekimliği'nde çalışmakta olan hemşire Havva Dünder'in başından vurulmuş olduğu belirlendi. Eşi Sabit Dünder adam öldürme suçlamasıyla gözaltına alındığında: "Öğle paydosunda beni arayarak kendisini işyerinden almamı istedi. Otomobilde tartışmaya başladık. Olay yerine vardığımızda aracı durdurmamı istedi. Tartışmaya araçtan inip devam ettik. Havva benden uzaklaşmaya başladı. Hem bağıyor hem de yürüyordu. Aramızda 400 metre kadar mesafe vardı. Çantasından çıkardığı benim tabancamı başına dayayıp ateşledi. Yanına gittiğimde yaşamıyordu." diye belirtti. Sabit Dünder, iki ruhsatlı tabancası olduğunu ve birinin eşinde bulunduğunu iddia etti. Cesedin ayrıntılı otopsi incelemesi Trabzon Adli Tıp Kurumu'nda yapıldı ve Havva Dünder'in elinde barut izi tespit edildi ve sonrasında merminin giriş mesafesi de incelenince intihar olduğu raporu verildi.

Cinayet suçlamasıyla göz altında olan eş Sabit Dünder ise savcılıkta da bu iddiaları reddetti. Zan altında olan eş "Aramızda tartışıyorduk. Bir anda başına silahı dayayıp intihar etti. Suçsuzum." dedi. Mahkemede ise intihara teşvikle suçlanan eş Sabri Dünder'i, Türk Ceza Kanunu'nun 84'üncü maddesine dayanarak "İntihara azmettirme, intihara teşvik ve intihar kararını kuvvetlendirme" suçuyla tutuklandı ve Oltu Cezaevi'ne gönderildi.

TCK'nın ilgili 84'üncü maddesi:

(1) Başkasını intihara azmettiren, teşvik eden, başkasının intihar kararını kuvvetlendiren ya da başkasının intiharına herhangi bir şekilde yardım eden kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) İntiharın gerçekleşmesi durumunda, kişi dört yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (3) Başkalarını intihara alenen teşvik eden kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (4) İşlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan veya ortadan kaldırılan kişileri intihara sevk edenlerle cebir veya tehdit kullanmak suretiyle kişileri intihara mecbur edenler, kasten öldürme suçundan sorumlu tutulurlar.

B. Suçlu Ne Demektir?

Türk Dil Kurumu tarafından “suç işlemiş, suçlu olan (kimse), kabahatli, mücrim” olarak tarif edilen kimselere ise suçlu denmektedir. Ancak, suçu tanımlarken karşımıza çıkan zorluklar suçluyu tanımlarken de kendini göstermektedir. Dolayısıyla bir durum karşısında bir insanın suçlu olup olmadığını ve işlenen suçun ne olduğunu anlamak için olay derinlemesine incelenmeli, hemen sonuçlara varılmamalıdır. Olay, ahlaki, sosyolojik, kültürel, hukuki ve ilgili olabilecek diğer olası perspektiflerden gözden geçirilmelidir.

C. Suç Bilimi Nedir, Kapsamı Nelerdir?

Örnek vakadan da anlaşılabilirce üzere suçtan bahsederken aslında birçok alt başlığı kapsamamız gerektiği açıktır. Dolayısıyla, suç bilimi de birçok alanla ortak çalışan disiplinlerarası bir alana işaret etmektedir. Bu alt alanları kabaca aşağıda bulabilirsiniz. İleriki bölümlerde ayrıntısıyla incelenecek olan konulara bu disiplinler ve kavramlar çerçevesinde bakmakta fayda vardır.

Adli bilimlerde ve alt disiplinlerinde kullanılan, günlük hayatta da sıklıkla denk gelinen bazı kavramların aslında nelere işaret ettiğini aşağıdaki tablodan inceleyebilirsiniz. Göreceğiniz gibi günlük dilde bazen bazı kavramlar farklı kullanılabilen ancak adli boyutta ele alındığında farklı bir kapsama sahip olabilmektedir. Bu anlam kaymasının birçok alanda da geçerli olduğu unutulmamalıdır.

Suç bilimi de birçok alanla ortak çalışan disiplinlerarası bir alana işaret etmektedir.